

ISSN 2224-025X

НАУКОВІ ЗАНІМКИ

Випуск 40 / 2024

Державного
природознавчого
музею

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ДЕРЖАВНОГО
ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ**

Випуск 40

Львів 2024

УДК 57+58+591.5+502.7:069

Наукові записки Державного природознавчого музею. – Львів, 2024. – Вип. 40. – 190 с.

До 40-го випуску періодичного видання «Наукові записки Державного природознавчого музею» увійшли статті та короткі повідомлення з природничої музеології, екології, ботаніки, а також інформація про діяльність музею у 2023 році.

Для екологів, ботаніків, працівників музеїв природничого профілю, заповідників, національних природних парків і інших природоохоронних установ і організацій.

Proceedings of the State Natural History Museum. – Lviv, 2024. – Issue 40. – 190 p.

The 40th issue of the periodical «Scientific Notes of the State Museum of Natural History» includes articles and short reports of natural history museology, ecology, botany, as well as information about the museum's performance in 2023.

For ecologists, botanists, employees of museums of natural profile, reserves, national nature parks and other environmental institutions and organizations.

DOI: <https://doi.org/10.36885/nzdpn.2024.40>

ISSN 2224-025X

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор

Заступник головного редактора

Відповідальний секретар

Технічний редактор

Капрусь І. Я. д-р біол. наук, проф.

Климишин О. С. д-р біол. наук, с.н.с.

Орлов О. Л. канд. біол. наук

Гураль Р. І. канд. біол. наук

Бокотей А. А. д-р біол. наук, с.н.с.; Войчишин В. К. канд. біол. наук, с.н.с.; Годунько Р. Й. канд. біол. наук, с.н.с.; Гураль-Сверлова Н. В. канд. біол. наук, с.н.с.; Дзюбенко Н. В. канд. біол. наук; Радченко О. Г. д-р біол. наук, проф.; Різун В. Б. канд. біол. наук, с.н.с.; Середюк Г. В. канд. біол. наук; Сусуловський А. С. канд. біол. наук, с.н.с.; Третяк П. Р. д-р біол. наук, проф.; Фальтинович В. д-р біол. наук, проф. (Польща); Царик Й. В. д-р біол. наук, проф.; Чернобай Ю. М. д-р біол. наук, проф.; Шрубович Ю. Ю. канд. біол. наук; Яницький Т. П. канд. біол. наук

EDITORIAL BOARD

Kaprus I. Y. (*Editor-in-Chief*), Klymyshyn O. S. (*Associate Editor*), Orlov O. L. (*Managing Editor*), Gural R. I. (*Technical Editor*), Bokotey A. A., Voichyshyn V. K., Godunko R. J., Gural-Sverlova N. V., Dzubenko N. V., Radchenko O. G., Rizun V. B., Serediuk H. V., Susulovsky A. S., Tretjak P. R., Faltynowicz W., Tsaryk J. V., Chernobay Y. M., Shrubovych J. J., Yanitsky T. P.

*Рекомендовано до друку вченою радою Державного природознавчого музею
(протокол № 12 від 13 листопада 2024 року)*

ISSN 2224-025X

© Наукові записки ДПМ, 2024

DOI: <https://doi.org/10.36885/nzdpm.2024.40.13-20>

УДК 594.38 (477.64)

Гураль-Сверлова Н.В., Гураль Р.І.

КОЛЕКЦІЯ МОЛЮСКІВ М. В. ГЕНСИЦЬКОГО В ДЕРЖАВНОМУ ПРИРОДОЗНАВЧОМУ МУЗЕЇ НАН УКРАЇНИ

У лютому 2022 р. до музею була передана колекція наземних молюсків М.В. Генцицького, зібрана в 2017-20 рр. у Північно-Західному Приазов'ї, переважно в південній частині Запорізької обл., а також на деяких прилеглих територіях Херсонської та Донецької обл. України. Завдяки цьому малакологічний фонд музею поповнився на 637 одиниць зберігання (вибірок) і понад 12 тис. екз. (черепашки молюсків). Передані матеріали репрезентують 22 таксони з 11 родин. Потребують додаткового визначення черепашки молюсків родів *Cochlicopa* і *Helicopsis*. За кількістю одиниць зберігання переважають *Chondrula tridens*, представлений підвидом *Ch. tridens martynovi*, *Vallonia pulchella* і *V. costata*, а за кількістю зібраних черепашок – *Ch. tridens martynovi*, *Xeropicta derbentina* і *Helix albescens*. Порівняно з даними, наведеними в дисертації М.В. Генцицького, серед зібраних ним матеріалів були виявлені також поодинокі вибірки *Ripilla triplicata*, *Vrephulopsis bidens* і *Xeropicta krynickii*. Вибірка *V. bidens* з Генічеського р-ну Херсонської обл. є четвертою відомою знахідкою цього виду в Україні поза межами Криму. *P. triplicata* досі не наводився для Запорізької обл. *Rhenacolimax appularis* виявився більш розповсюдженим на півдні Запорізької обл., ніж це було зазначено самим М.В. Генцицьким. Натомість серед переданих до музею матеріалів не виявилось жодної черепашки *Mopacha cartusiana*. Колекція суттєво доповнила наявні фондові матеріали, які стосуються наземної малакофауни степової зони України загалом та Запорізької обл. зокрема. Це буде сприяти підвищенню наукового потенціалу малакологічного фонду стосовно як географії фондових зборів, так і повнішого відображення різних форм внутрішньовидової конхологічної мінливості. З 2022 р. територія досліджень М.В. Генцицького знаходиться під російською окупацією. Вплив бойових дій може позначитися на біологічному різноманітті, поширенні окремих видів тощо, що додатково підвищує порівняльну цінність таких масштабних довоєнних зборів.

Ключові слова: малакологічна колекція, наземні молюски, *Gastropoda*, Запорізька обл., степова зона, Україна.

У лютому 2022 р. до Державного природознавчого музею НАН України у Львові було передано численні збори наземних молюсків Північно-Західного Приазов'я (переважно південна частина Запорізької, а також деякі прилегли території Херсонської та Донецької областей, див. у таблиці), на підставі яких була підготована кандидатська дисертація М.В. Генцицького (Генцицький, 2021). У попередньому році до малакологічного фонду музею вже надійшло 14 вибірок *Chondrula tridens martynovi* (інв. №№ 4731-4744), використаних для біометричних досліджень цього підвиду (Koshelev et al., 2021). Основна частина колекції була впорядкована та передана до основного фонду музею протягом трьох років: 2022 (179 од. зб., інв. №№ 4827-5005), 2023 (175 од. зб., інв. №№ 5264-5438) і 2024 (269 од. зб., інв. №№ 5445-5713). Загальний обсяг – 637 од. зб. та понад 12 тис. екз. Збори проводилися в 2017-2020 рр., найінтенсивніше – в 2019 і 2020 рр. Колекційні матеріали надійшли до музею з детально описаними місцями збору, проте без авторських визначень (перелік яких є в дисертації), часто – у вигляді суміші видів,

зібраних на одній ділянці. Їх сортування і повторне визначення проведено Н.В. Гураль-Сверловою.

У переданій колекції було виявлено 22 таксони з 11 родин, зазначені нижче. Потребують додаткового визначення черепашки моллюсків родів *Cochlicopa* і *Helicopsis*. У першому випадку за розмірами та формою черепашок часто важко встановити, чи належать вони великим особинам *Cochlicopa lubricella* (Poggio, 1838) або дрібним особинам *Cochlicopa lubrica* (O.F. Müller, 1774). Погляди на систематику українських *Helicopsis* останнім часом неодноразово змінювалися (Гураль-Сверлова, Гураль, 2012; Балашов, 2016а; Balashov et al., 2021). За визначником (Гураль-Сверлова, Гураль, 2012) більшість або навіть усі збори з Північно-Західного Приазов'я можна віднести до *Helicopsis retowskii* (Clessin, 1883). Проте є також думка, що цей вид потрібно розглядати як молодший синонім *Helicopsis filimargo* (Krynicky, 1833), розповсюдженого у Криму та Лівобережній Україні (Balashov et al., 2021).

Родина Succineidae:

1) *Succinella oblonga* (Draparnaud, 1801);

Родина Cochlicopidae:

2) *Cochlicopa* sp.;

Родина Valloniidae:

3) *Vallonia costata* (O.F. Müller, 1774); 4) *Vallonia pulchella* (O.F. Müller, 1774);

Родина Pupillidae:

5) *Pupilla muscorum* (Linnaeus, 1758); 6) *Pupilla triplicata* (Studer, 1820);

Родина Truncatellinidae:

7) *Truncatellina cylindrica* (Férussac, 1807);

Родина Enidae:

8) *Brephulopsis cylindrica* (Menke, 1828); 9) *Brephulopsis bidens* (Krynicky, 1833); 10) *Chondrula tridens* (O.F. Müller, 1774), представлений підвидом *Ch. tridens martynovi* Gural-Sverlova et Gural, 2010;

Родина Vitrinidae:

11) *Vitrina pellucida* (O.F. Müller, 1774); 12) *Phenacolimax annularis* (Studer, 1820);

Родина Zonitidae:

13) *Oxychilus translucidus* (Mortillet, 1854);

Родина Euconulidae:

14) *Euconulus fulvus* (O.F. Müller, 1774);

Родина Hygromiidae:

15) *Helicopsis* sp.; 16) *Xeropicta krynickii* (Krynicky, 1833); 17) *Xeropicta derbentina* (Krynicky, 1836); 18) *Pseudotracha rubiginosa* (A. Schmidt, 1853); 19) *Monacha fruticola* (Krynicky, 1833);

Родина Helicidae:

20) *Caucasotachea vindobonensis* (C. Pfeiffer, 1828); 21) *Helix lucorum* Linnaeus, 1758; 22) *Helix albescens* Rossmässler, 1839.

За кількістю одиниць зберігання переважають *Chondrula tridens martynovi* (22%), *Vallonia pulchella* (13%) і *V. costata* (12%), а за кількістю зібраних черепашок – *Ch. tridens martynovi* (22%), *Xeropicta derbentina* (20%) і *Helix albescens* (18%). Натомість 6 видів представлено поодинокими вибірками, а *Caucasotachea vindobonensis* – лише двома черепашками з двох різних місць збору (таблиця).

Таблиця

Збори наземних молюсків М. В. Генцицького, передані до музею

Область	Район	Населені пункти (од. зб.)
1	2	3
<i>Brephulopsis bidens</i> (1 од. зб., 7 екз.)		
Херсонська	Генічеський	Стокопані (1)
<i>Brephulopsis cylindrica</i> (20 од. зб., 1021 екз.)		
Запорізька	Мелітопольський	Костянтинівка (1), Мелітополь (10), Новобогданівка (1), Троїцьке (2)
	Токмацький	Токмак (1)
	Чернігівський	Балашівка (1)
	Якимівський	Атманай (2), Якимівка (1)
Херсонська	Генічеський	Семихатки (1)
<i>Caucasotachea vindobonensis</i> (2 од. зб., 2 екз.)		
Донецька	Нікольський	Темрюк (1)
Запорізька	Бердянський	Андрівка (1)
<i>Chondrula tridens martynovi</i> (140 од. зб., 2665 екз.)		
Донецька	Нікольський	Зелений Яр (1), Суженка (1), Темрюк (2), Федорівка (2)
	Першотравневий	Стародубівка (1)
Запорізька	Бердянський	Андрівка (3), Андріївка (2), Берестове (1), Дмитрівка (1), Іванівка (1), Калайтанівка (2), Миколаївка (1), Новотроїцьке (1), Осипенко (3), Полоузівка (1), Радивонівка (3), Троїцьке (3), Трояни (1), Успенівка (2), Шовкове (1)
	Більмацький	Білоцерківка (1), Більманка (1), Дубове (2), Ланцеве (1), Смирнове (1), Титове (1)
	Мелітопольський	Астраханка (1), Берегове (1), Вознесенка (1), Данило-Іванівка (1), Зарічне (1), Костянтинівка (4), Лазурне (1), Мелітополь (13), Мирний (1), Мордвинівка (1), Нове (1), Новопилипівка (1), Орлове (1), Полянівка (1), Прилуківка (1), Садове (4), Тамбовка (1), Терпіння (1), Тихонівка (4), між Тихонівкою та Оленівкою (1), Травневе (2), Троїцьке (4), Удачне (1), Ясне (2)
	Токмацький	Мостове (1), Токмак (4)
	Приазовський	Ганно-Опанлінка (1), Громівка (1), Дунаївка (1), Маківка (1), Мар'янівка (1), Нововасилівка (2), Приазовське (1)
	Приморський	Болгарка (2), Борисівка (1), Вячеславка (2), Єлизаветівка (2), Єлисеївка (2), Ільїне (1), Інзівка (2), Нельгівка (1), Новоолексіївка (1), Партизани (1)
	Чернігівський	Балашівка (1), Верхній Токмак (1), Владівка (1), Калинівка (1), Обіточне (1), Салтичія (2), Стульневе (2)
	Якимівський	Атманай (1), Богатир (2), Давидівка (2), Лиманське (1), Тимофіївка (2), між Тимофіївкою та Мирним (1), Юр'ївка (1), Якимівка (2)
Херсонська	Генічеський	Новогригорівка (1)
<i>Cochlicopa sp.</i> (20 од. зб., 91 екз.)		
Донецька	Нікольський	Суженка (1), Федорівка (1)
Запорізька	Бердянський	Берестове (1), Софіївка (1), Троїцьке (1)
	Більмацький	Титове (1)

Продовження таблиці

1	2	3
	Мелітопольський	Зарічне (1), Мелітополь (5), Садове (1), Тамбовка (1), Травневе (1)
	Якимівський	Богатир (4), Шелюги (1)
<i>Euconulus fulvus</i> (1 од. зб., 2 екз.)		
Запорізька	Якимівський	Богатир (1)
<i>Helicopsis sp.</i> (41 од. зб., 606 екз.)		
Запорізька	Бердянський	Андріївка (1), Андріївка (1), Осипенко (2), Троїцьке (1), Трояни (1)
	Більмацький	Дубове (1)
	Мелітопольський	Данило-Іванівка (1), Зарічне (1), Мелітополь (4), Мордвинівка (1), Нове (1), Садове (1), Травневе (1), Троїцьке (6), Удачне (1)
	Приазовський	Олександрівка (1)
	Приморський	Слизаветівка (1), Новоолексіївка (1)
	Чернігівський	Балашівка (1), Чернігівка (1)
	Якимівський	Богатир (3), Тимофіївка (2), Якимівка (2)
Херсонська	Генічеський	Новий Азов (1), Новогригорівка (2), Озеряни (1), Стокопані (1)
<i>Helix albescens</i> (53 од. зб., 2217 екз.)		
Донецька	Нікольський	Темрюк (1)
Запорізька	Бердянський	Андріївка (1), Дмитрівка (1), Луначарське (1), Миколаївка (1), Осипенко (3), Радивонівка (1), Трояни (1), Шовкове (1)
	Мелітопольський	Мелітополь (20), Мирний (4), Нове (1), Новобогданівка (1), Садове (2), Троїцьке (1), Удачне (1)
	Приазовський	Ігорівка (1), Приазовське (1), Приморський Посад (1)
	Чернігівський	Балашівка (1)
	Якимівський	Атманай (4), Богатир (2), Шелюги (1), Якимівка (1)
<i>Helix lucorum</i> (3 од. зб., 13 екз.)		
Запорізька	Мелітопольський	Мелітополь (3)
<i>Monacha fruticola</i> (60 од. зб., 1055 екз.)		
Донецька	Нікольський	Федорівка (1)
Запорізька	Бердянський	Андріївка (1), Луначарське (1), Миколаївка (1), Троїцьке (1)
	Більмацький	Більманка (1), Смирнове (1)
	Мелітопольський	Вознесенка (1), Данило-Іванівка (1), Долинське (1), Зарічне (1), Костянтинівка (3), Мелітополь (17), Мирний (1), Мордвинівка (1), Нове (1), Новобогданівка (1), Садове (1), Терпіння (1), Тихонівка (3), Травневе (1), Троїцьке (2), Удачне (1), Ясне (1)
	Приазовський	Громівка (1), Дунаївка (1), Приазовське (1)
	Приморський	Інзівка (1), Новоолексіївка (1)
	Токмацький	Молочанськ (1), Токмак (2)
	Чернігівський	Балашівка (1)
	Якимівський	Атманай (1), Богатир (2), Давидівка (1), Тимофіївка (1)
Херсонська	Генічеський	Семихатки (1)
<i>Oxychilus translucidus</i> (4 од. зб., 15 екз.)		
Донецька	Нікольський	Федорівка (1)

Продовження таблиці

1	2	3
Запорізька	Мелітопольський	Мелітополь (2)
	Якимівський	Богатир (1)
<i>Phenacolimax annularis</i> (7 од. зб., 35 екз.)		
Запорізька	Бердянський	Радивонівка (1)
	Мелітопольський	Нове (1), Терпіння (1)
	Приазовський	Нововасилівка (1), Степанівка Перша (1)
	Приморський	Болгарка (1), Єлизаветівка (1)
<i>Pseudotrachia rubiginosa</i> (1 од. зб., 2 екз.)		
Запорізька	Бердянський	Софіївка (1)
<i>Pupilla muscorum</i> (1 од. зб., 7 екз.)		
Запорізька	Мелітопольський	Мелітополь (1)
<i>Pupilla triplicata</i> (1 од. зб., 54 екз.)		
Запорізька	Бердянський	Троїцьке (1)
<i>Succinella oblonga</i> (29 од. зб., 161 екз.)		
Донецька	Нікольський	Зелений Яр (1), Суженка (2), Темрюк (1)
Запорізька	Бердянський	Андріївка (1), Миколаївка (1), Осипенко (1), Троїцьке (1), Успенівка (1)
	Більмацький	Дубове (2), Титове (2)
	Мелітопольський	Зарічне (1), Садове (3), Соснівка (1), Терпіння (1), Травневе (1), Троїцьке (1)
	Приазовський	Нововасилівка (1)
	Приморський	Єлизаветівка (1), Нельгівка (1)
	Токмацький	Мостове (1), Токмак (1)
	Чернігівський	Владівка (1), Калинівка (1), Обіточне (1)
<i>Truncatellina cylindrica</i> (19 од. зб., 142 екз.)		
Донецька	Мангушський	Стародубівка (1)
	Нікольський	Суженка (1)
Запорізька	Бердянський	Радивонівка (1), Троїцьке (1)
	Мелітопольський	Мелітополь (1), Садове (1), Троїцьке (2)
	Приазовський	Ганно-Опанлінка (1), Маківка (2), Степанівка Перша (1)
	Приморський	Вячеславка (1), Гюнівка (1), Єлизаветівка (2)
	Токмацький	Мостове (1)
	Якимівський	Косих (1), Шелюги (1)
<i>Vallonia costata</i> (74 од. зб., 865 екз.)		
Донецька	Нікольський	Зелений Яр (1), Суженка (2), Темрюк (2), Федорівка (1)
Запорізька	Бердянський	Андріївка (1), Берестове (1), Дмитрівка (1), Іванівка (1), Калайтанивка (1), Осипенко (2), Радивонівка (2), Троїцьке (3)
	Більмацький	Дубове (1), Ланцеве (1), Смирнове (1), Титове (1)
	Мелітопольський	Берегове (1), Вознесенка (1), Зарічне (1), Костянтинівка (1), Мелітополь (9), Нове (1), Новопилипівка (1), Орлове (1), Прилуківка (1), Садове (1), Тамбовка (1), Терпіння (1), Тихонівка (1), Троїцьке (3), Ясне (1)
	Приазовський	Ганно-Опанлінка (1), Маківка (1), Мар'янівка (1), Нововасилівка (2)
	Приморський	Болгарка (1), Борисівка (1), Вячеславка (1), Гюнівка (1), Єлизаветівка (2), Інзівка (1), Нельгівка (2)
	Токмацький	Мостове (1), Світле (1), Токмак (2)

Закінчення таблиці

1	2	3
	Чернігівський	Владівка (2), Ільїне (1), Калинівка (1), Салтичія (1), Стульневе (1), Тарасівка (1), Чернігівка (1)
	Якимівський	Богатир (1)
<i>Vallonia pulchella</i> (84 од. зб., 527 екз.)		
Донецька	Мангушський	Стародубівка (1)
	Нікольський	Суженка (2), Темрюк (2)
Запорізька	Бердянський	Андрівка (2), Берестове (1), Дмитрівка (1), Іванівка (1), Калайтанівка (1), Осипенко (2), Софіївка (1), Радивонівка (2), Троїцьке (2), Трояни (1), Шовкове (1)
	Більмацький	Дубове (1), Смирнове (1), Титове (2)
	Мелітопольський	Костянтинівка (1), Лазурне (1), Мелітополь (10), Новопилипівка (1), Полянівка (1), Садове (2), Тамбовка (1), Терпіння (1), Тихонівка (1), Травневе (1), Троїцьке (3), Удачне (1)
	Приазовський	Ганно-Опанлінка (1), Громівка (1), Дунаївка (1), Маківка (2), Мар'янівка (1), Нововасилівка (1)
	Приморський	Болгарка (2), Борисівка (1), Вячеславка (1), Гюнівка (1), Єлизаветівка (2), Єлисеївка (1), Інзівка (2), Нельгівка (2)
	Токмацький	Мостове (1), Світле (1), Токмак (1)
	Чернігівський	Владівка (2), Салтичія (1), Стульневе (1), Тарасівка (1), Чернігівка (1)
	Якимівський	Богатир (3), Косих (1), Тимофіївка (2), Шелюги (1)
Херсонська	Генічеський	Стокопані (1)
<i>Vitrina pellucida</i> (33 од. зб., 135 екз.)		
Донецька	Мангушський	Стародубівка (1)
	Нікольський	Суженка (1), Темрюк (1), Федорівка (2)
Запорізька	Бердянський	Берестове (1), Радивонівка (1), Троїцьке (1)
	Більмацький	Дубове (1), Титове (1)
	Мелітопольський	Зарічне (1), Костянтинівка (2), Мелітополь (2), Мирний (1), Орлове (1), Тамбовка (1), Тихонівка (1), Травневе (1), Троїцьке (2), Ясне (1)
	Приазовський	Маківка (1)
	Приморський	Болгарка (1)
	Токмацький	Мостове (1), Токмак (1)
	Чернігівський	Верхній Токмак (1), Владівка (1), Калинівка (1)
	Якимівський	Тимофіївка (2), Шелюги (1)
<i>Xeropicta derbentina</i> (42 од. зб., 2441 екз.)		
Запорізька	Бердянський	Луначарське (1), Осипенко (1), Трояни (1)
	Мелітопольський	Данило-Іванівка (1), Костянтинівка (1), Мелітополь (15), Новобогданівка (1), Садове (1), Тимофіївка (1), Троїцьке (1)
	Приазовський	Нововасилівка (1)
	Чернігівський	Стульневе (1)
	Якимівський	Атманай (3), Давидівка (2), Косих (1), Лиманське (1), Якимівка (1)
Херсонська	Генічеський	Новий Азов (1), Новогригорівка (2), Озеряни (1), Семихатки (1), Стокопані (3)
<i>Xeropicta krynickii</i> (1 од. зб., 93 екз.)		
Запорізька	Мелітопольський	Мелітополь (1)

У дисертації М.В. Генцицького (2021) не згадується присутність у власних зборах *Pupilla triplicata*, *Brephulopsis bidens*, *Xeropicta krynickii*. Перші два види загалом відсутні у складеному ним переліку наземних молюсків Північно-Західного Приазов'я, третій наводиться виключно за літературними даними. Судячи з наведених у дисертації додатків, перераховані види були визначені автором як *Pupilla muscorum*, *Brephulopsis cylindrica* і *Xeropicta derbentina*. При цьому зібрана ним вибірка *B. bidens* є лише четвертою відомою знахідкою виду в Україні поза межами Криму (Гураль-Сверлова та ін., 2018) і другою в адміністративних межах Херсонської області. А *P. triplicata* досі не вказували не лише для Північно-Західного Приазов'я (Генцицький, 2021), але й для Запорізької області загалом (Балашов, 2016b; Гураль-Сверлова та ін., 2018). Ще один вид, *Phenacolimax annularis*, згідно нашої ревізії колекційних матеріалів, виявився значно більше розповсюдженим на півдні Запорізької області, ніж це було зазначено самим М.В. Генцицьким (2021). Загалом в Україні *P. annularis* досі відомий лише з Криму, одного локалітету в Одесі, куди був інтродукований з деякими іншими видами наземних молюсків з Криму (Сверлова та ін., 2006), а також з різних районів Запорізької області.

Натомість у переданих до музею матеріалах не було жодної черепашки *Monacha cartusiana* (O.F. Müller, 1774), який М.В. Генцицький (Генцицький, 2021) вказує для декількох локалітетів у межах Мелітопольського та Якимівського р-нів Запорізької області. З 8 точок збору, позначених для цього виду в додатку до дисертації, деяких не було в переданих до музею матеріалах, з решти були лише черепашки інших видів, зокрема, *Monacha fruticola* (Давидівка, Троїцьке).

Передана до музею колекція суттєво доповнила наявні фондові матеріали, які стосуються наземної малакофауни степової зони України загалом та Запорізької області зокрема (Гураль-Сверлова, Гураль, 2020). Це буде сприяти підвищенню наукового потенціалу малакологічного фонду стосовно як географії фондових зборів, так і повнішого відображення різних форм внутрішньовидової конхологічної мінливості окремих видів (Гураль, Гураль-Сверлова, 2023). Останнє стосується, зокрема, масових зборів *B. cylindrica*, *M. fruticola*, *X. derbentina*, *Helix albescens*, широко розповсюджених зараз у степовій зоні України, і підвиду *Ch. tridens martynovi*, звичайного у її лівобережній частини.

З 2022 р. територія досліджень М.В. Генцицького знаходиться під російською окупацією. Вплив бойових дій може позначитися на біологічному різноманітті, розповсюдженні окремих видів тощо, що додатково підвищує порівняльну цінність таких масштабних довоєнних зборів.

Балашов И. 2016а. Стебельчатоглазые (Stylommatophora). Фауна Украины. Т. 29 Вып. 5. Киев : Наук. думка. 591 с.

Балашов И.А. 2016b. Охрана наземных моллюсков Украины. Киев : 272 с.

Генцицький М.В. 2021. Фауна і морфометрична мінливість наземних молюсків (Mollusca) Північно-Західного Приазов'я. Дисертація кандидата наук, Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького. Мелітополь. 196 с.

Гураль Р.І., Гураль-Сверлова Н.В. 2023. Науковий та освітній потенціал малакологічного фонду Державного природознавчого музею НАН України. Наукові записки Державного природознавчого музею. Вип. 39. С. 3–12. DOI: <https://doi.org/10.36885/nzdpm.2023.39.3-12>

Гураль-Сверлова Н.В., Бусел В.А., Гураль Р.И. 2018. Видовой состав наземных моллюсков Запорожской области и влияние на него антропохории. *Ruthenica*. Т. 28 № 3. С. 101–112.

Гураль-Сверлова Н.В., Гураль Р.И. 2012. Визначник наземних молюсків України. Львів. 216 с.

- Гураль-Сверлова Н.В., Гураль Р.І. 2020. Каталог колекції наземних моллюсків Державного природознавчого музею НАН України. Львів. 227 с.
- Сверлова Н.В., Хлус Л.Н., Крамаренко С.С. и др. 2006. Фауна, экология и внутривидовая изменчивость наземных моллюсков в урбанизированной среде. Львов. 226 с.
- Balashov I., Neiber M. T., Hausdorf B. 2021. Phylogeny, species delimitation and population structure of the steppe-inhabiting land snail genus *Helicopsis* in Eastern Europe. *Zoological Journal of the Linnean Society*. Vol. 193 No. 3. P. 1108–1125. DOI: <https://doi.org/10.1093/zoolinnean/zlaa156>
- Koshelev O.I., Gensytskyi M.V., Koshelev V.O., Yorkina N.V., Kunach O.M. 2021. Anthropogenic load is a leading factor in the morphological variability of *Chondrula tridens* (Gastropoda, Enidae) in the northwestern Azov Sea region. *Biosystems Diversity*. Vol. 29 No. 2. P. 102–110. DOI: <https://doi.org/10.15421/012114>

Державний природознавчий музей НАН України, м. Львів
e-mail: sverlova@pip-mollusca.org, gural@smnh.org

Gural-Sverlova N.V., Gural R.I.

Mollusc collection of M.V. Gensytskyi in the State Natural History Museum of the NAS of Ukraine

The samples of land molluscs collected by M.V. Gensytskyi in 2017-2020 in the North-Western Azov region, mainly in the southern part of the Zaporizhzhia region, as well as in some adjacent areas of the Kherson and Donetsk regions of Ukraine, were transferred in February 2022 to the museum. The malacological collection of the museum was replenished by 637 storage units (samples) and more than 12 thousand specimens (shells of molluscs). The donated materials represent 22 taxa from 11 families. Shells of molluscs of the genera Cochlicopa and Helicopsis require additional identification. Chondrula tridens, represented by the subspecies Ch. tridens martynovi, Vallonia pulchella and V. costata have the largest number of samples. Ch. tridens martynovi, Xeropicta derbentina and Helix albescens predominate in the number of collected shells. Compared to the dissertation of M.V. Gensytskyi, single samples of Pupilla triplicata, Brephulopsis bidens and Xeropicta krynickii were also found in his collection. The sample of B. bidens from the Henichesk district of the Kherson region is the fourth known record of this species in Ukraine outside Crimea. P. triplicata has not been previously mentioned for the Zaporizhzhia region. It turned out that Phenacolimax annularis is more widespread in the south of the Zaporizhzhia region than it was described by M.V. Gensytskyi. In contrary, not a single shell of Monacha cartusiana was found among the materials transferred to the museum. The donated collection significantly supplemented the available stock materials, which represent the land mollusc fauna of the steppe zone of Ukraine in general and Zaporizhzhia region in particular. This will contribute to increasing the scientific potential of the malacological collection of the museum in relation to both the geography of samples and a better representation of various forms of intraspecific conchological variability. From 2022, the territory of research of M.V. Gensytskyi is under Russian occupation. The impact of hostilities may affect biological diversity, the distribution of some species, etc., which further increases the comparative value of such large-scale pre-war collections.

Keywords: malacological collection, land molluscs, Gastropoda, Zaporizhzhia region, steppe zone, Ukraine

ЗМІСТ

CONTENTS

Музеологія * Museology		Стор.
<i>Климишин О. С., Савицька А. Г.</i> Стан і перспективи використання наукового потенціалу бріологічної колекції гербарію <i>LWS</i>		3
• State and prospects of using the scientific potential of the bryological collection of the <i>LWS</i> herbarium		
<i>Гураль-Сверлова Н. В., Гураль Р. І.</i> Колекція молюсків М.В. Генсичького в Державному природознавчому музеї НАН України		13
• Mollusc collection of M.V. Gensytskyi in the State Natural History Museum of the NAS of Ukraine		
<i>Бакаєва С. Г., Каїм А.</i> Вільгельм Фрідберг та його наукова спадщина в Державному природознавчому музеї у Львові		21
• Wilhelm Friedberg and his scientific legacy at the Natural History Museum in Lviv		
<i>Гуштан К. В., Різун В. Б., Гуштан Г. Г., Середюк Г. В., Геряк Ю. М.</i> Віртуальна колекція метеликів Івана Верхратського		33
• Virtual collection of butterflies of Ivan Verhratskyi		
Екологія * Ecology		
<i>Химин О. І., Капрусь І. Я.</i> Сезонна динаміка параметрів екологічної структури таксоцену колембол у лісових насадженнях дуба червоного Яворівського НПП		47
• Seasonal dynamics of the parameters of ecological structure of Collembola taxocene in the red oak forest in the Yavoriv NNP		
<i>Капрусь І. Я., Мицак О. Я.</i> Сезонні зміни структури болотного таксоцену колембол лісопарку «Залізна вода» (м. Львів)		59
• Seasonal changes in the structure of the bog taxocene of Collembola of the "Zalizna voda" forest park (Lviv)		
<i>Дацко Т. М., Качмар Н. В.</i> Еколого-фауністичні особливості таксоценів колембол в агроценозах Жовківщини (Львівська обл.)		69
• Ecological and faunistic characteristics of taxocenes of Collembola in the agrocenoses of Zhovkivsky (Lviv District)		
<i>Кияк В. Г., Климишин О. С.</i> Багаторічний моніторинг трансформації альпійського угруповання <i>Juncetum festucosum airoidi</i> в Чорногорі (Українські Карпати)		81
• Long-term monitoring of the transformation of the alpine <i>Juncetum festucosum airoidi</i> community in the Chornohora (Ukrainian Carpathians)		

Горбняк-Юліна Л. Т. Стан популяції <i>Pulsatilla patens</i> (L.) Mill. на території національного природного парку «Подільські Товтри»	91
• State of the population of <i>Pulsatilla patens</i> (L.) Mill. on the territory National Nature Park «Podilski Tovtry»	
Рагуліна М. Є., Орлов О. Л., Гоблик К. М., Борняк У. І., Кім Л. Я., Дмитрук Р. Я. Біотичні агенти туфонагромадження у вуглекислих жорстководних джерелах Міжгірської улоговини та прилеглих територій	101
• Biotic agents of tufa formation in carbon dioxide enriched hard-water springs of Mizhhirya basin and adjacent territories	
Вовк О. Б., Орлов О. Л. Сучасний стан ґрунтового покриву Закарпатської низовини: різноманіття, властивості та динаміка розвитку природно-антропогенних ґрунтів	113
• The modern state of the soil cover of the Transcarpathian lowland: diversity, properties and development dynamics of natural and anthropogenic soils	
Щербаченко О. І., Соханьчак Р. Р. Морфологічна мінливість та фотосинтетична активність епігейних мохів лісових екосистем залежно від екологічних умов місцевиростань	125
• The morphological variability and photosynthetic activity of the epigeic mosses in the forest ecosystems depending on the ecological locality conditions	
Леневич О. І., Паньків З. П. Особливості природокористування в національному природному парку «Сколівські Бескиди»	133
• Nature management features in the National Nature Park «Skolivski Beskydy»	
Гамор Ф. Д., Гамор А. Ф. Щодо історії включення букових пралісів та давніх лісів Європи до переліку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та проблем сталого розвитку в Україні в регіоні їхнього розташування	143
• Regarding the history of the inclusion of European beech forests and ancient forests in the list of UNESCO World Heritage sites and the problems of sustainable development in Ukraine in the region of their location	

Ботаніка * Botany

Кузярін О. Т., Новіков А. В. Рід <i>Asplenium</i> L. (Aspleniaceae) в колекції судинних рослин гербарію LWS	155
• The genus <i>Asplenium</i> L. (Aspleniaceae) in the collection of vascular plants of the LWS herbarium	

Короткі повідомлення * The brief messages

- Борняк У. І., Рагуліна М. Є., Орлов О. Л.* Травертинове джерело «Змійка» – перспективна пам’ятка природи (Львівська область) 171
- Tufa spring «Zmiyka» – a perspective natural monument (Lviv region)

Втрати науки * Loss of science

- Світлій пам’яті професора Юрія Миколайовича Чернобая* 175

Хроніка * Current issues

- Архіпова Х. І.* Про діяльність Державного природознавчого музею НАН України у 2023 році 177
- Новіков А. В.* Перша Всеукраїнська наукова конференція «Оцифрування природничих колекцій: виклики й здобутки» 181

Правила для авторів * Rules for authors

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

Наукове видання

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Випуск 40

PROCEEDINGS OF THE STATE NATURAL HISTORY MUSEUM

Issue 40

Українською та англійською мовами

Головний редактор Ігор Ярославович Капрусь

Комп'ютерний дизайн і верстка: Олександр Семенович Климишин,
Тарас Михайлович Щербаченко

Адреса редакції:

79008 Львів, вул. Театральна, 18

Державний природознавчий музей НАН України

телефон / факс: (032) 235-69-17

e-mail: editorship@smnh.org, trilobit6@gmail.com

<https://science.smnh.org>

Формат 70×100/16. Обл.-вид. арк. 15,0. Наклад 100 прим.

Виготовлення оригінал-макета здійснено в Лабораторії природничої музеології
Державного природознавчого музею НАН України
Друк ТзОВ «Простір М» 79000 Львів, вул. Чайковського, 8